

Tieslietu ministrija

Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1536; tālr.: 67036801, 67036716, 67036721; fakss: 67210823, 67285575;
e-pasts: pasts@tm.gov.lv; www.tm.gov.lv

Rīgā

02.03.2023 Nr. 1-17/682

Uz 27.01.2023. Nr. 1-5/20

Pēc pievienotā saraksta

Par Administratīvās atbildības likuma piemērošanu

Tieslietu ministrijā saņemta Latvijas Republikas tiesībsarga (turpmāk – tiesībsargs) 2023. gada 27. janvāra vēstule Nr. 1-5/20, kurā lūgts Tieslietu ministrijai iepazīties ar tiesībsarga izstrādāto 2022. gada pētījumu "Administratīvās atbildības likuma darbība" (turpmāk – pētījums). Tajā apkopoti valsts un pašvaldības institūciju, kuras ikdienā piemēro Administratīvās atbildības likumu (turpmāk – AAL), viedokļi par jaunās administratīvās atbildības sistēmas darbības pozitīvajiem, kā arī pilnveidojamajiem aspektiem. Vienlaikus lūgts izvērtēt nepieciešamību pilnveidot AAL normas.

Pateicamies par izstrādāto pētījumu un vēlmi efektīvizēt administratīvās atbildības sistēmu! Saņemtos priekšlikumus ņemsim vērā Tieslietu ministrijas turpmākajā darbā. Vienlaikus vēlamies informēt par atsevišķiem pētījumā norādītajiem aspektiem.

1. Apmācības un skaidrojošais darbs saistībā ar administratīvās atbildības jautājumiem

Tieslietu ministrija skaidrojošo darbu par AAL piemērošanu uzsāka jau pirms likuma pieņemšanas, kā arī joprojām turpina to darīt.

Pirms AAL spēkā stāšanās 2020. gada 1. jūlijā Tieslietu ministrijas vadībā tika sagatavota un izdota AAL skaidrojoša grāmata: "Administratīvo pārkāpumu tiesības. Administratīvās atbildības likuma skaidrojumi".¹ Skaidrojumus sagatavoja autoru – administratīvo pārkāpumu tiesību jomas speciālistu – kolektīvs, starp kuriem ir gan Tieslietu ministrijā strādājoši juristi, gan Latvijas Universitātes mācībspēki, gan tiesneši. Liela daļa autoru paši aktīvi līdzdarbojās jaunā likuma normu izstrādē. Kā atzina viens no grāmatas zinātniskajiem redaktoriem E. Danovskis, "šī grāmata ir pirmais mēģinājums skaidrot Administratīvās atbildības likumā ietvertās nostādnes un normas. Grāmatā sniegti skaidrojumi par visām Administratīvās atbildības likuma nodaļām, cenšoties uzsvērt atšķirības no kodeksā ietvertā regulējuma. Liela šīs grāmatas vērtība ir tās savlaicīgums – autori un izdevēji centušies strādāt tā, lai likuma skaidrojumi būtu pieejami līdz ar likuma spēkā stāšanos. Tas palīdzēs izvairīties no atšķirībām likuma interpretācijā. Tāpat cerams, ka šie skaidrojumi arī mazinās centienus likumu grozīt ikreiz, kad kāds tajā nespēj atrast atbildi uz likumā tieši neregulētiem gadījumiem."²

¹ Administratīvo pārkāpumu tiesības. Administratīvās atbildības likuma skaidrojumi. Sagatavojis autoru kolektīvs. E. Danovska un G. Kūtra zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020.

² Administratīvo pārkāpumu tiesības. Administratīvās atbildības likuma skaidrojumi. Pieejami: <https://tnagramatas.tna.lv/lv/product/539>.

Vienlaikus, lai palīdzētu AAL piemērotājiem iepazīties ar jauno regulējumu, Tieslietu ministrija gan organizēja savas mācības,³ gan piedalījās citu institūciju organizētajās mācībās.⁴ Tāpat atbildes par dažādiem tiesību normu piemērošanas jautājumiem tiesībzinātnieki un Tieslietu ministrijas juristi ir centušies sniegt žurnāla "Jurista Vārds" publikācijās, tostarp speciālizlaidumā, kas veltīts administratīvās atbildības jomai.⁵ Papildus saistībā ar AAL spēkā stāšanos Tieslietu ministrija izveidoja speciālu elektroniskā pasta adresi, lai iestādes, kas piemēro AAL tiesību normas, varētu sūtīt savus jautājumus. Šajā gadījumā ministrija atbildēja paātrinātā kārtībā. Tāpat Tieslietu ministrija nosūtīja dažādas informatīvi skaidrojošas vēstules par sarežģītiem administratīvo pārkāpumu tiesību jautājumiem, piemēram, par tiesību normu atpakaļejošu spēku laikā, administratīvā pārkāpuma procesā izņemtās mantas institūtu, procesuālajiem izdevumiem utt. Institūcijas konsultētas arī pa tālruni saistībā ar AAL piemērošanas jautājumiem.

Šobrīd dažādi administratīvās atbildības jomas jautājumi tiek skatīti arī Tieslietu ministrijas Administratīvās atbildības likuma pastāvīgajā darba grupā, kuras sastāvā ir dažādas institūcijas, kuras piemēro AAL ikdienā. Tāpat dažādi Tieslietu ministrijas skaidrojošie materiāli (piemēram, sagatavotās atbildes vēstules institūcijām) par AAL piemērošanu tiek publicēti Tieslietu ministrijas oficiālajā mājaslapā www.tm.gov.lv sadaļā "Nozares politika. Administratīvās atbildības likums."⁶

Ievērojot, ka iepriekš minētie skaidrojumi, materiāli un apmācību video savu aktualitāti nav zaudējuši arī šodien, aicinām visus, kuri ikdienā piemēro AAL, iepazīties ar minētajiem informācijas avotiem. Tāpat institūcijas jebkurā laikā var vērsties Tieslietu ministrijā ar jautājumiem, kas saistīti ar AAL piemērošanu.

Vienlaikus vēlamies vērst uzmanību, ka administratīvās atbildības reformas pamatā bija divi nozīmīgi rīcības virzieni. Pirmais balstījās uz AAL izstrādi, kas noteic administratīvo pārkāpumu materiālā un procesuālā regulējuma pamatprincipus, procesu iestādē un tiesā, sodu sistēmu un to izpildi. Par to atbildīga ir Tieslietu ministrija. Savukārt otrais rīcības virziens paredzēja administratīvo pārkāpumu iekļaušanu nozaru likumos, tādējādi stiprinot katras jomas atbildību par nozares regulējumā iekļauto pozitīvo pienākumu pienācīgu ievērošanu un regulējuma tālāku attīstību.⁷ Attiecīgi katra ministrija ir atbildīga par attiecīgu (specializētu) vadlīniju sagatavošanu, kas saistītas ar konkrētās jomas specifiskiem tiesību piemērošanas jautājumiem, (piemēram, jautājumos, kas skar administratīvā pārkāpumu procesu būvniecības, vides aizsardzības vai grāmatvedības jomā). Tieslietu ministrija var skaidrot administratīvās atbildības pamatjautājumus, kas skar AAL.

2. Administratīvās atbildības piemērošana bērniem

Pētījumā vairākkārt uzsvērtā administratīvo sodu piemērošanas problemātika attiecībā uz bērniem, piemēram, nepamatotu administratīvās sodīšanas resursu izmantošana.

AAL 6. panta otrā daļa noteic audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanas prioritāti pār administratīvo sodu piemērošanu lietās par nepilngadīgo izdarītajiem administratīvajiem pārkāpumiem. Proti, administratīvā soda piemērošana bērniem ir izņēmuma gadījums, un amatpersonai pamatā būtu jāpieņem lēmums par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu. Administratīvā soda piemērošana bērnam ir pieļaujama izņēmuma gadījumos, un tikai tad, ja audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošana konkrētajā gadījumā nav lietderīga.

³ Administratīvās atbildības likums. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/administrativas-atbildibas-likums>.

⁴ Skat. Apmācību video. Administratīvo pārkāpumu procesa atbalsta sistēma. Pieejams: https://www.youtube.com/watch?v=vu592a8w_mg&t=2436s.

⁵ Skat. Administratīvā atbildība. Jurista Vārds. Pieejams: <https://juristavards.lv/tiesibu-nozares/9001-administrativa-atbildiba/>.

⁶ Skat. Administratīvās atbildības likums. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/administrativas-atbildibas-likums>.

⁷ Medina L. Administratīvā atbildība un sods nozaru likumos. Jurista Vārds, 17.12.2019., Nr. 50/51/52 (1108/1109/1110), 18.-24.lpp.

Savukārt lietderības apsvērumi ir jābalsta uz bērnu labāko interešu izvērtējumu, nevis uz amatpersonas subjektīvo attieksmi pret šo jautājumu.⁸

Administratīvā soda piemērošana bērniem lielākoties nesasniedz soda preventīvo funkciju. Tādējādi Tieslietu ministrija plāno nākotnē vērtēt iespēju atteikties no administratīvās atbildības piemērošanas bērniem vispār, pilnībā pārejot uz audzinošo un preventīvo darbu lietās par bērnu izdarītajiem likumpārkāpumiem. Tāpat tiks vērtēta nepieciešamība pēc stacionāra pakalpojuma radīšanas bērniem ar smagām uzvedības problēmām (bērnu terapeitiskā iestāde).

3. Administratīvā sodīšana atsevišķa ilgstoša administratīvā pārkāpuma gadījumā (AAL 26. pants)

Pētījumā minēts, ka institūcijas norāda, ka AAL 26. pants nepieļaujot uzsākt jaunu administratīvā pārkāpuma procesu, ja nav pabeigts iepriekšējais, kā arī neesot skaidrs atskaites brīdis, no kura rēķināms saprātīgs laiks.

AAL 26. panta pirmā daļa noteic, ka atsevišķs ilgstošs administratīvais pārkāpums ir nepārtraukta viena administratīvā pārkāpuma realizēšana (darbība vai bezdarbība), kas saistīta ar tai sekojošu ilgstošu likumā noteikto pienākumu neizpildīšanu. Atsevišķs ilgstošs administratīvais pārkāpums ir uzskatāms par pabeigtu ar administratīvā soda piemērošanas brīdi.

Ilgstoša pārkāpuma gadījumā personas rīcības realizācija notiek nepārtraukti noteiktu laika periodu. Par ilgstošiem pārkāpumiem nav uzskatāmi tādi pārkāpumi, kas tiek izdarīti ilgākā laika posmā, taču to rīcība (darbība vai bezdarbība) netiek realizēta nepārtraukti. Tas, vai konkrētais pārkāpums ir ilgstošs, nosakāms attiecīgās normas interpretācijas ceļā, noskaidrojot, vai personas rīcība (darbība vai bezdarbība) raksturota kā nepārtraukta administratīvā pārkāpuma sastāva realizēšana. Turklāt jāņem vērā, ka dažkārt no normas formulējuma var secināt, ka tā aptver gan tādu pārkāpumu, kam raksturīga nepārtraukta pārkāpuma sastāva realizēšana, gan tādu pārkāpumu, kam šīs pazīmes iztrūkst. Šādos gadījumos, tikai novērtējot konkrētās lietas apstākļus, iespējams noteikt, vai konkrētais pārkāpums ir ilgstošs.

Juridiskajā literatūrā norādīts, ka AAL 26. panta pirmajā daļā ietvertā ilgstoša administratīvā pārkāpuma definīcija izšķir divus elementus: 1) viena administratīvā pārkāpuma realizēšana, proti, darbība vai bezdarbība attiecas uz vienu administratīvā pārkāpuma sastāvu; 2) darbība vai bezdarbība saistīta ar tai sekojošu ilgstošu likumā noteikto pienākumu neizpildīšanu, proti, likumā noteiktā pienākuma nepildīšana ir ilgstoša un nepārtraukta.⁹ Šāds skaidrojums ir atzīts arī tiesu praksē.¹⁰

Tomēr, līdzīgi kā krimināltiesībās, minētā atsevišķa ilgstoša administratīvā pārkāpuma legāldefinīcija nav piemērojama vien gramatiski, it īpaši, vērtējot otrā iepriekš minētā elementa esību.¹¹ Ilgstoša administratīvā pārkāpuma noteicošā pazīme ir tā, ka viens administratīvais pārkāpums tiek realizēts ilgstoši, t. i., nepārtraukti noteiktu laika periodu.¹² Piemērojot administratīvo atbildību par šādiem pārkāpumiem, ir svarīgi konstatēt, kad pārkāpums ir uzskatāms par pabeigtu.

AAL 26. panta pirmajā daļā noteikts, ka atsevišķs ilgstošs administratīvais pārkāpums ir uzskatāms par pabeigtu ar administratīvā soda piemērošanas brīdi. Vispārīgi ilgstošs administratīvais pārkāpums var tikt pārtraukts: 1) tad, kad persona to apzināti pārtrauc (piemēram, iesniedz likumā noteikto informāciju, pārtrauc piedalīties ceļu satiksmē), vai 2) neatkarīgi no

⁸ Administratīvo pārkāpumu tiesības. Administratīvās atbildības likuma skaidrojumi. Sagatavojis autoru kolektīvs. E. Danovska un G. Kūtra zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 417. Lpp.; Linde L. Administratīvā soda piemērošana bērniem. Jurista Vārds, 30.03.2021., Nr. 13 (1175), 28.-33.lpp.

⁹ Administratīvo pārkāpumu tiesības. Administratīvās atbildības likuma skaidrojumi. Sagatavojis autoru kolektīvs. E. Danovska un G. Kūtra zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 139. lpp.

¹⁰ Skat., piemēram, Latgales apgabaltiesas 2022. gada 20. jūlija sprieduma lietā Nr. 1A26005620 9.1. punktu.

¹¹ Sal.: Leja M. Krimināltiesību aktuālie jautājumi un to risinājumi Latvijā, Austrijā, Šveicē, Vācijā. Noziedzīga nodarījuma uzbūve; cēloņsakarība; vaina; krimināltiesību normu interpretācija un spēks laikā. I daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019, 774.-776. lpp.

¹² Turpat, 776.-777. lpp.

personas gribas (piemēram, policija pārtrauc pārkāpumu un piemēro administratīvo sodu).¹³ Līdz ar to atkarībā no pārkāpuma rakstura un konkrētās situācijas ilgstošs administratīvais pārkāpums var tikt pabeigts arī citos gadījumos.

Administratīvo pārkāpumu tiesībās pamatoti ir nostiprināts princips: viens pārkāpums – viens sods. Attiecīgi amatpersonai, kas piemēro administratīvos sodus, ir nepieciešams nošķirt gadījumus, kad persona izdara, piemēram, divus ilgstošus administratīvos pārkāpumus, no gadījumiem, kad nepieciešams piemērot sodu par diviem viens otram secīgi sekojošiem administratīvajiem pārkāpumiem. Pēdējā gadījumā, ja viens pēc otra tiek secīgi izdarīti vairāki ilgstoši administratīvie pārkāpumi, sodu var piemērot par katru no tiem. Pretēja situācija veidojas, ja tiesiskais pienākums, par ko paredzēts piemērot administratīvo sodu, ir juridiski nedalāms un vienots. Attiecīgi būtiski nošķirt ilgstošu pārkāpumu no viena (atsevišķa) administratīvā pārkāpuma sastāva.

AAL 26. panta otrā daļa noteic: "Ja par administratīvo pārkāpumu ir piemērots administratīvais sods, taču administratīvais pārkāpums turpinās un netiek pārtraukts, administratīvo sodu par administratīvā pārkāpuma turpināšanu piemēro pēc tam, kad ir pagājis saprātīgs laiks administratīvā pārkāpuma pārtraukšanai."

Šīs normas sagatavošanas materiālos ir atrodams plašs regulējuma piemērošanas skaidrojums: "Likumprojekts paredz atkārtotas administratīvās sodīšanas ilgstoša administratīvā pārkāpuma gadījumā iespēju. Tas paredzēs, ka personu var atkārtoti sodīt, ja tā nepilda savu tiesisko pienākumu – pārtraukt administratīvo pārkāpumu. Pamatkritēriji, lai personai tiktu piemērota atkārtota administratīvā sodīšana ilgstoša administratīvā pārkāpuma gadījumā ir 1) sākotnējā soda piemērošana, 2) personas informatīva brīdināšana par pienākumu pārtraukt (novērst) pārkāpumu saprātīgā laikā, 3) personas bezdarbība, kas izpaužas kā ar likumu noteiktā pienākuma neizpilde. Jēdziens "saprātīgs laiks" ir interpretējams atbilstoši katras nozares normatīvajam regulējumam un specifikai. Amatpersonai, piemērojot administratīvo atbildību, ir jānosaka laika periods, kura ietvaros personai netraucēti tiek dota iespēja pārtraukt administratīvo pārkāpumu un novērst ilgstošā pārkāpuma radītās sekas un apdraudējumu. Piemēram, par nekustamajam īpašumam piegulošas teritorijas neuzturēšanu pienācīgā kārtībā sodu varētu piemērot tik ilgi, līdz teritorija tiek savesta tādā kārtībā, kādu nosaka attiecināmie normatīvie akti. Katru nākamo sodu var piemērot pēc tam, kad ir notecējis saprātīgs laiks, kurā var, piemēram, atbrīvot teritoriju no sadzīves atkritumiem vai nopļaut zāli."

Pieņemot lēmumu administratīvā pārkāpuma lietā, ja nepieciešams, amatpersona informē pie atbildības saucamo personu par saprātīgu termiņu pārkāpuma pārtraukšanai (AAL 156. pants). Parasti šādu informāciju vajadzētu ietvert lēmumā par soda piemērošanu. Taču, ja amatpersona neinformē par minēto termiņu, tas tomēr nebūtu uzskatāms par absolūtu šķērslī, lai pēc saprātīga laika nevarētu piemērot sodu, ja persona joprojām nepārtrauc pārkāpumu.

Apkopojot iepriekš minēto, vēršam uzmanību, ka saprātīgs laika posms rēķināms no tā brīža, kad amatpersona paziņo personai lēmumu par soda piemērošanu.

4. Administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanas termiņš (AAL 117. pants)

AAL 117. panta pirmā daļa noteic administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanas termiņu, proti, amatpersona, saņemot ziņas par iespējamo administratīvo pārkāpumu, pieņem lēmumu triju darbdienu laikā.

Pētījumā norādīts, ka minētais triju darbdienu termiņš var būt nepietiekams, ja nepieciešama ilgstoša ziņu pārbaude. Vēršam uzmanību, ka minētā panta otrā daļa paredz jauninājumu – iespēju situācijās, kad ir nepieciešama ilgstoša ziņu pārbaude, šo lēmumu pieņemt viena mēneša laikā no ziņu saņemšanas dienas.

¹³ Skat. arī Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2009. gada 2. marta sprieduma lietā Nr. SKA-6/2009 13. punktu.

Amatpersonām ir jāņem vērā tas, ka šīm ziņām nav jābūt pierādītām, jo pārkāpuma fakta un personas vainojamības pierādīšanai ir jānotiek administratīvā pārkāpuma procesā.¹⁴ Attiecīgi administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanas brīdī ir nepieciešams iegūt vien pietiekami ticamas ziņas par iespējamu administratīvo pārkāpumu. Nav pieļaujams, ka amatpersona ārpus procesa jau vēlas pierādīt administratīvā pārkāpuma esību, piemēram, veicot izmeklēšanas darbības vai pierādījumu pārbaudi.

Tipiskā gadījumā trīs darbdienu ir pilnīgi pietiekami, lai amatpersona iepazītos ar saņemtajām ziņām un izlemtu jautājumu par administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanu.

5. Administratīvā pārkāpuma procesu nepieļaujošie apstākļi (119. pants)

AAL 119. pants noteic administratīvā pārkāpuma procesa nepieļaujošus apstākļus, kad nav pieļaujama valsts represīvās varas realizācija. Proti, ja amatpersona konstatē, ka pastāv kaut viens no likumā minētajiem apstākļiem, tā procesu neuzsāk vai, ja tas ir uzsākts, procesu izbeidz.

Pētījumā norādīts, ka AAL 119. pants it kā liedzot amatpersonas iespēju izbeigt procesu, ja tiek konstatēts, ka personas rīcībā nav konstatējams administratīvā pārkāpuma sastāvs (AAL 119. panta pirmās daļas 1. punkts), tāpat nevarot izbeigt procesu pirms noilguma iestāšanās, ja pārkāpuma izdarītājs nav noskaidrojams, kā arī, ja process uzsākts neievērojot procesuālos termiņus.

AAL 119. panta pirmās daļas 1. punkts noteic, ka administratīvā pārkāpuma procesu nedrīkst uzsākt, bet uzsāktais process jāizbeidz, ja administratīvais pārkāpums nav noticis. Tas nozīmē, ka administratīvā pārkāpuma process nav uzsākams, ja konkrētajā gadījumā vispār nav iespējama personas prettiesiska, vainojama rīcība (darbība vai bezdarbība), par kuru likumā vai pašvaldību saistošajos noteikumos paredzēta administratīvā atbildība (AAL 5. panta pirmā daļa). Minētais 119. pants neaizliedz izbeigt procesu, tas tieši pretēji uzliek par pienākumu amatpersonai procesu izbeigt.

Attiecībā par iespējamā pārkāpuma izdarītāja nenoskaidrošanu procesā, vēršam uzmanību, ka valsts ir tā, kas ir ieinteresēta veikt sodošo funkciju, proti, atklāt, izmeklēt, pierādīt un sodīt personu par izdarītajiem pārkāpumiem. Ja valsts ir iedarbinājusi sodošo mehānismu par iespējamu pārkāpumu, tostarp izvērtējusi procesa uzsākšanas lietderīgumu, amatpersonas pienākums būtu šo procesu novest līdz taisnīgam risinājumam. Ja amatpersona procesa laikā (uzsākot procesu "pēc notikuma") nav atklājusi potenciālo "pārkāpēju", tas vēl nenozīmē, ka šāds process automātiski būtu izbeidzams. Amatpersonai katrā šādā situācijā būtu jāveic vismaz nepieciešamās procesuālās darbības, lai noskaidrotu iespējamo pie administratīvās atbildības saucamo personu.¹⁵ Vēršam uzmanību, ka, ja iespējamā vainīgā persona nav noskaidrota, tad nav saskatāmi nekādi būtiski apgrūtinājumi, kāpēc administratīvā pārkāpuma procesu nevarētu izbeigt pamatojoties uz AAL 119. panta pirmās daļas 12. punktu - administratīvā pārkāpuma process ir uzsākts, bet deviņu mēnešu laikā no tā uzsākšanas dienas nav pieņemts lēmums administratīvā pārkāpuma lietā.

Attiecībā par administratīvā pārkāpuma procesa uzākšanas termiņa neievērošanu, vēršam uzmanību, ka administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanas termiņš ir procesuāls termiņš. Tas nozīmē, ka līdz ar šā termiņa izbeigšanos nebeidzas tiesības veikt attiecīgu darbību. Gadījumā, ja lietas uzsākšanas termiņš ir nokavēts, personai vēlāk ir tiesības uz to norādīt, pārsūdzot lēmumu, un augstākai amatpersonai un tiesai ir jāvērtē, kāda ir procesuālā pārkāpuma ietekme uz privātpersonas tiesībām. Tiesas līdz šim ir vērtējušas procesuālo pārkāpumu ietekmi uz gala lēmuma saturu, norādot, ka ne katrs procesuāls pārkāpums ir pamats administratīvā pārkāpuma lietas izbeigšanai, jo procesuālo tiesību normu pārkāpums ir jāvērtē atkarībā no tā ietekmes uz galīgo lēmumu lietā. Atsaucoties uz Augstākās tiesas Senāta praksi, vērtējot procesuālā pārkāpuma ietekmi uz procesa rezultātu, ir jānoskaidro, vai šis pārkāpums varēja ietekmēt lēmuma saturu pēc

¹⁴ Laveniece-Straupmane N. Izmaiņas administratīvā pārkāpuma procesā iestādē. Jurista Vārds, 17.12.2019., Nr. 50/51/52 (1108/1109/1110), 36.-43.lpp.

¹⁵ Sal. skat. Kriminālprocesa likuma 392. panta 1.¹ daļu.

būtības. Šāda prakse ir saglabājama arī turpmāk, vērtējot administratīvā pārkāpuma procesā pieļautos procesuālos pārkāpumus, to vidū procesuālo termiņu kavējumu.¹⁶

Līdzīgi apsvērumi izteikti arī tiesu praksē krimināllietās, kur tieši būtiski likuma pārkāpumi tiek uzskatīti par tādiem, kas noveduši pie nelikumīga nolēmuma. Procesuāla rakstura kļūdas un to ietekme uz lēmuma likumīgumu ir vērtējamas saprātīgi, samērīgi un taisnīgi. Lai lēmumu atzītu par nelikumīgu procesuāla pārkāpuma dēļ, jābūt pamatotām šaubām, ka gadījumā, ja procesuālā kārtība tiktu ievērota, tiktu pieņemts atšķirīgs lēmums.¹⁷

6. Lēmums par cietušā statusa piešķiršanu (AAL 126. pants)

Pētījumā saistībā ar cietušā statusa iegūšanu administratīvā pārkāpuma procesā minēts viedoklis, ka termiņš atzīšanai par cietušo ir pārāk īss, ja iesniegtā informācija ir nepietiekama lēmuma pieņemšanai. Tāpat norādīts, ka persona būtu rakstiski jāinformē par tiesībām lūgt atzīt par cietušo, kā arī jābūt saprotamam, kura amatpersona pieņem šo lēmumu dalītās kompetences ietvaros.

AAL 126. panta pirmā daļa noteic, ka lēmumu par cietušā statusa piešķiršanu pieņem uz personas lūguma pamata. Amatpersona vai augstāka amatpersona informē personu par tās tiesībām izteikt šādu lūgumu.

Personas informēšanas par iespējām izteikt šādu lūgumu pienākums ir attiecināms ne tikai uz amatpersonu, bet arī uz augstāku amatpersonu (AAL 126. panta pirmā daļa). Tas nozīmē, ka, ja augstākai amatpersonai kļūst zināma persona, kurai nodarīts kaitējums ar administratīvo pārkāpumu, tai ir pienākums informēt šo personu par tās tiesībām lūgt piešķirt tai cietušā statusu.¹⁸

Likuma mērķis nav iesaistīt procesā personu bez tās gribas. Tāpēc personai ir jāizsaka vēlme, lai tai piešķir cietušā statusu. Ja persona faktiski ir cietusi administratīvā pārkāpuma izdarīšanas rezultātā, taču neizsaka lūgumu piešķirt tai cietušā procesuālo statusu, personai ir piešķirams liecinieka statuss (ja tas nepieciešams). Taču ir jāapzinās, ka ne visas personas, kas ir faktiskie cietušie, ir spējīgas orientēties procesuālajās tiesību normās un zināt par tiesībām izteikt lūgumu piešķirt cietušā statusu. Tāpēc likumdevējs ir paredzējis, ka amatpersonai un augstākai amatpersonai ir pienākums informēt personu par tās tiesībām izteikt šādu lūgumu (AAL 126. panta pirmā daļa).¹⁹ Minētais nozīmē amatpersonas pienākumu informēt potenciālo cietušo *tiklīdz tā par to ir uzzinājusi*, attiecīgi šis brīdis nav saistāms ar kādu konkrētu procesa stadiju, tāpat minētā pienākuma realizācija nav atkarīga no tā, vai minētā lieta saistītā ar tā saucamo "dalīto kompetenci". Ja amatpersona vai augstāka amatpersona iegūst ziņas par to, ka lietā varētu būt cietušais, tai ir jāinformē šī persona par tiesībām iegūt cietušā procesuālo statusu. Tas, ka amatpersona informē personu par šādu iespēju, nenozīmē, ka, izvērtējot personas lūgumu, nevar tikt pieņemts lēmums par atteikumu piešķirt cietušā statusu.

AAL 126. panta trešā daļa noteic, ka amatpersona vai augstāka amatpersona atzīst personu par cietušo, pieņemot attiecīgu lēmumu 10 darbdienu laikā no lūguma saņemšanas dienas. Vienlaikus ir jāņem vērā, ka amatpersonai un augstākai amatpersonai noteiktais pienākums nenozīmē, ka tai ir jāvelta savi resursi, lai pārbaudītu, vai lietā nav neviena cietušā. Proti, amatpersonai un augstākai amatpersonai nav "jāmeklē cietušais", ja konkrētas lietas apstākļos tas nav pietiekami ātri konstatējams. Taču situācijā, kad amatpersona skaidri redz, ka lietā ir cietušais,

¹⁶ Administratīvo pārkāpumu tiesības. Administratīvās atbildības likuma skaidrojumi. Sagatavojis autoru kolektīvs. E. Danovska un G. Kūtra zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 409. lpp.

¹⁷ Skat. sal. Latvijas Republikas Senāta Krimināllietu departamenta 2020. gada 30. oktobra lēmumu lieta Nr. SKK-59/2020.

¹⁸ Laveniece-Straupmane N. Izmaiņas administratīvā pārkāpuma procesā iestādē. *Jurista Vārds*, 17.12.2019., Nr. 50/51/52, 43. lpp.

¹⁹ Administratīvo pārkāpumu tiesības. Administratīvās atbildības likuma skaidrojumi. Sagatavojis autoru kolektīvs. E. Danovska un G. Kūtra zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 397. lpp.

nav pieļaujama situācija, ka amatpersona šo faktu ignorē.²⁰ Tāpat amatpersonai saņemot personas lūgumu atzīt to par cietušo, ir nepieciešams iegūt vismaz pirmšķietami pamatotu viedokli, ka persona būtu atzīstama par cietušo. Ja no iegūtajiem pierādījumiem tas nav secināms, personas atzīšana par cietušo var tikt atteikta, kuru persona būs tiesīga pārsūdzēt AAL 127. panta kārtībā.

Likums nenoteic, kādā formā persona informējama par tās tiesībām pieteikties par cietušo, proti, mutvārdos vai rakstveidā. Šīs normas mērķis ir nodrošināt privātpersonu plašāku informēšanu par tās tiesībām, nevis paredzēt vēl vienu procesuālo lēmumu. Tāpēc atsevišķa procesuālā dokumenta sagatavošana šajā gadījumā nebūtu lietderīga. Ja amatpersona vai augstāka amatpersona paziņo personai par tās tiesībām mutvārdos, šo faktu var fiksēt, piemēram, lēmumā par administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanu. Gadījumā, ja mutvārdu saziņa nav iespējama, bet no lietas materiāliem amatpersona gūst pārliecību par to, ka lietā varētu būt cietušais, amatpersonai vai augstākai amatpersonai ir iespēja nosūtīt faktiskajam cietušajam rakstveida informāciju vai, ja ir iespējams, sazināties ar to kādā citā veidā. Šī pienākuma īstenošanas kārtība ir iestādes iekšējās darba organizācijas jautājums.²¹

7. Lēmuma pieņemšanas termiņi lietās, kur pārkāpums fiksēts ar tehniskajiem līdzekļiem (AAL 19. nodaļa)

Administratīvā pārkāpuma procesu par AAL 19. nodaļā minētajiem pārkāpumiem veic saskaņā ar AAL noteikto, ja vien šajā nodaļā nav noteikts citādi (AAL 161. panta pirmā daļa). Tas nozīmē, ka ir jāievēro arī vispārīgais procesuālo termiņu regulējums, tostarp administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanas termiņš, lēmuma pieņemšanas termiņš un tā paziņošanas termiņš.

Tomēr, pirmkārt, AAL noteic pienākumu amatpersonai rīkoties pēc iespējas ātrāk, resp., ievērot procesuālās ekonomijas principu (nodrošināt administratīvā pārkāpuma procesa mērķa sasniegšanu pēc iespējas ātrāk un ekonomiskāk). Citiem vārdiem sakot, ikviena procesuālā darbība veicama saprātīgā termiņā, proti, bez neattaisnotas novilcināšanas. AAL pamatā noteic maksimāli pieļaujamus termiņus. Taču tas nenozīmē, ka amatpersona vienmēr būs rīkojusies atbilstoši, ja vien būs ievērojusi šos maksimālos termiņus. Katra procesuālā darbība ir jāizdara bez neattaisnotas kavēšanās. Ne vienmēr konkrētā procesa apstākļi ir tādi, lai būtu nepieciešams izmantot visu AAL noteikto laiku. Amatpersonai jebkurā mirklī jābūt gatavai pamatot, kādi objektīvi apstākļi ļauj procesuālo darbību turpināt.²²

Otrkārt, tas, ka pārkāpumu fiksē ar tehniskajiem līdzekļiem, nenozīmē, ka amatpersonas loma procesā ir nenozīmīga. Šādā administratīvā pārkāpuma procesā joprojām ir nepieciešama būtiska amatpersonas līdzdalība, proti, tai ir atbilstoša kompetence un spēja pieņemt lēmumu, izvērtējot visas procesā nozīmīgās ziņas.²³ Amatpersonai ir jāpārliecinās ne tikai par ziņu, kas iegūtas ar tehniskajiem līdzekļiem, attiecināmību, pieļaujamību un ticamību, bet arī, piemēram, jāpārbauda, vai tiks ievērots dubultās sodīšanas nepieļaujamības princips, tostarp vairāku fiksētu pārkāpumu gadījumā jāvērtē, vai tie patiešām ir vairāki administratīvi pārkāpumi.

Ievērojot minēto, administratīvā pārkāpuma procesā par pārkāpumiem, kas fiksēti ar tehniskajiem līdzekļiem, nav nepieciešams noteikt īpašus procesuālos termiņus.

Nobeigumā vēlamies vērst uzmanību, ka vairāki pētījumā minētie jautājumi nepavisam nav vienkārši un to taisnīgs risinājums ir atkarīgs no labām tiesību normu piemērošanas prasmēm konkrētā gadījumā. Tieslietu ministrija aicina neizmantot ierasto pieeju uzreiz lūkoties likuma grozījumu virzienā. Likumu grozījumi nav nepieciešami situācijās, kur problēmu var atrisināt,

²⁰ Administratīvo pārkāpumu tiesības. Administratīvās atbildības likuma skaidrojumi. Sagatavojis autoru kolektīvs. E. Danovska un G. Kūtra zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 397. lpp.

²¹ Turpat, 397.-398. lpp.

²² Sal. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. Jurista Vārds, 14.03.2006., Nr. 11

²³ Sal. Atzinums par dažiem galvenajiem jautājumiem saistībā ar Tiesībaizsardzības direktīvu (ES 2016/680). 29. panta datu aizsardzības darba grupa, 29.11.2017., WP 258, 13. lpp.

prasmīgi pielietojot juridiskās metodes.²⁴ Tiesību aktu sagatavošana un pieņemšana nav vienīgais un parasti arī ne efektīvākais risinājums. Tā vietā mudinām vispirms izmantot pieejamos informācijas avotus (piemēram, sniegtos skaidrojumus, vadlīnijas un tiesu praksi) vai vērsties ar jautājumiem pie atbildīgās nozares ministrijas, piemēram, Tieslietu ministrijas saistībā ar AAL tiesību normu piemērošanu.

Valsts sekretāra vietnieka
tiesību politikas jautājumos p.i.

O. Zeile

L. Linde

Liene.Linde@tm.gov.lv

²⁴ Danovskis E. Administratīvās atbildības likuma pamatnoteikumu svarīgākās nostādnes. Jurista Vārds, 17.12.2019., Nr. 50/51/52.

Adresātu saraksts:

Latvijas Republikas tiesībsargam

Informācijai:

Biedrībai "Latvijas Pašvaldību savienība"

Būvniecības valsts kontroles birojam

Centrālajai statistikas pārvaldei

Dabas aizsardzības pārvaldei

Datu valsts inspekcijai

Ekonomikas ministrijai

Iepirkumu uzraudzības birojam

Izložu un azartspēļu uzraudzības inspekcijai

Izglītības kvalitātes valsts dienestam

Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam

Labklājības ministrijai

Latvijas Nacionālajam arhīvam

Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistram

Maksātspējas kontroles dienestam

Militārajai policijai

Nacionālajai elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomei

Nacionālajai kultūras mantojuma pārvaldei

Nacionālo bruņoto spēku Jūras spēku Krasta apsardzes dienestam

Ostas policijai

policija@rop.lv

Patērētāju tiesību aizsardzības centram

Pārtikas un veterinārajam dienestam
Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei
Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijai
Transporta nelaimes gadījumu un incidentu izmeklēšanas birojam
Valsts aģentūrai "Civilās aviācijas aģentūra"
Valsts augu aizsardzības dienestam
Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijai
Valsts darba inspekcijai
Valsts dzelzceļa administrācijai
Valsts dzelzceļa tehniskajai inspekcijai
Valsts ieņēmumu dienestam
Valsts kasei
Valsts kontrolei
Valsts meža dienestam
Valsts policijai
Valsts robežsardzei
Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestam
Valsts valodas centram
Valsts vides dienestam
Valsts zemes dienestam
Veselības inspekcijai
Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai